

Ady Kolozsvárott

Kolozsvár, augusztus

(A „Magyar Nemzet“ tudósítójától.) Kalotaszeg és Csucsá után szinte adódik, hogy Kolozsvárott is megkeresse az ember Ady Endre elfelejtett, vagy soha meg nem írt nyomait. Bizony, a csucsai emlékek megkeresése után bús az elválás a kastélytól, mert utójára hiába kapaszkodunk fel a meredek úton, ott a kastély ajtaján, a kapun haragos tábla fogad: „Idegeneknek Tilos a bemenet. Ez magán Ház.“ Ilyen különös a helyesírás, ilyen szigorú a hang, a tábla tartalma ilyen elkergető. Vajjon idegenek vagyunk-e csakugyan itt a ház körül Ady-nyomokat keresők s ki az, ki bemeget?

Valaki még elmenőben figyelmeztet, hogy a napokban lesz az első tárgyalás Bánffyhyunadon

Márffy Ödön festőművész és Goga özevegye között, hogy kié is lesz végül is a kastély. De hát ez a jelen s mi a multtal törődni jöttünk Csucsára s innen egyenesen visz az út megkeresni azokat a leveleket, melyeket Ady Boncza Bertáért való harcában írogatott ügyvédjének Kolozsvárra. Mert a leánykérés Kalotaszentkirályon a Viskyportán könnyen ment a nagymamától, özevegy Török Károlynétól, de annál nehezebb volt megtörni Boncza Berta gyámját, Boncza Miklóst és kiszedni belőle a házassághoz való beleegyezést. Akkoriban Dózsa Endre volt Kolozs megye alispánja, barátja Boncza Miklósnak, tisztelője és becsülője Adynak. Ady barátai tanácsára hozzá fordult, próbálna Bertuka nagybátyjától és gyámjától beleegyezést kicsikarni.

ben gyakran lehetett látni Adyt a Newyork kávéházban. Ott lakott, ott ebédel, az étteremben vacsorázott és sokszor a késő éjszakai órákba nyúlóan iddógált egyedül, vagy a feleségével. Néha egy-két barátja is odatelepedett az asztalához.

— Vincze Sándor, aki annakidején a kolozsvári munkásbiztosító pénztár igazgatója volt, állandóan azzal dicsekedett, hogy ő mennyire jóbarátja Adynak és hogy milyen őszinte testvéri viszony fűzi őket egymáshoz. Egyszer éppen Adyval ültünk a kávéházban, amikor Vincze odajött az asztalunkhoz. A társaságban mindenki azt várta, hogy a „jóbarátok“ nagy gaudiummal egymás nyakába borulnak a viszontlátás öröme. Képzeltető azonban az általános meglepetés, amikor Vincze Sándor rendkívül tiszteletudóan, valósággal megilletődve odaállott Ady elé és — bemutatkozott. Megdermedve néztük a jelenetet, de lassan felengedett a hangulat. Éjfél felé Vincze Sándor, aki rendkívül jó előadó volt és páratlan emlékezőtehetséggel rendelkezett, Ady-verseket kezdett szavalni. Tíz-húsz verset szavalt el egymás után, ami természetesen nagyon tetszett Adynak. Jól esett neki, hogy Kolozsvárott ilyen lelkes híve él. És így történt meg, hogy az, amivel Vincze régen dicsekedett, utólag csakugyan bekövetkezett. Ady meghatóttan megölelte és igaz jóbarátságot kötött vele.

— A bánffyhyunadi sorozás óta Adynak sok kellemetlensége volt a katonai felmentése miatt. Gyakran volt kénytelen Kolozsvárra utazni, ahol néha Medve Miklósnál szállt meg a Bartha Miklós-utcában. Ugyanitt lakott Isac Emil, a román író és költő is, akivel Ady hamarosan annyira összebáratkozott, hogy reggelenkint, amikor kószálásairól hazavetődött, a felkiabált neki, hogy ne aludjék annyit, vagy a cseléddel költette fel és hívta, hogy sétáljanak egyet.

Ady zavaros, zaklatott kolozsvári napjáról még Tóth Sándor is, Ady földije, elmond egy-két történetet.

— Amikor a felmentése ügyében Kolozsvárra jött, itt lakott a Newyork-szálloda 1-es számú szobájában. Akkoriban más világ volt a Newyorkban. A háborús konjunktúra nagy lendületét éltük. A kávéház mindig zsúfolt volt, állandó törzsvendégekkel. Külön asztaluk volt a mágánoknak, az egyetemi tanároknak, az egyetemi adjunktusoknak, az újságíróknak. Mindenki tudta, hol a helye és folyt a pezsgőzés, mulatozás. Ebbe a hangulatba került Ady, aki azelőtt is szeretett mulatni. Hozzájárult még a benne felgyúlt rengeteg iszonyodás, valamint a saját felmentésével járó sok izgalom. Esténként addig maradt az asztalnál, amíg csak bírt. A társaságban rendszerint ott volt dr. Vincze Sándor és felesége, Nemzet hadbíró-főhadnagy, Szini Lajos székesi író és még néhányan. Természetesen ott volt Csinszka is, amikor nem szaladgált éppen Siegler altábornagyhoz, a honvédkerületi parancsnokságra, megnézni, hogy megjött-e már Budapestre az ura felmentése. Ady ezekben a napokban sokat ivott, de a felesége sohasem szólott ezért és főképen sohasem a társaság előtt. Pedig nagyon gyakran megesett, hogy éjszaka két londoner széken vitte fel Adyt.

— Ady ekkoriban teljesen a Vincze Sándor gyámkodása, mondhatnám terrorja alatt állott. Vincze rendezte sajtó alá Ady egyik könyvét, mert Adynak nem volt hozzá ideglete és kedve, amíg az ügye függőben volt. A betegségyező igazgatója viszont fegyelmzett koponya volt és valahányszor Ady valamilyen ellenvételt kockáztatott meg, Vincze hamarosan visszavonulásra kényszerítette. Vincze állandóan prédikációkat tartott Adynak arról, hogy mit kellene csinálnia és hogyan kellene adminisztrálnia magát. El kell ismerni, hogy Vincze az Ady iránti hódolatból vállalt feladatot kifogástalanul végezte.

A hadbavonulás elől

akkor sokan menekültek dr. Lechner Károlyhoz, az idegyógyászati klinika nagyhírű igazgatójához. Lechner mindenkinek elhitte a baját, amit bemondott, csak ahhoz ragaszkodott szigorúan, hogy a betegek betarisák a kórházi szabá-

lyokat. Itt kezelték még békeidőben Adyt is, aki bizony kicsit rossz hírt hagyott maga után és valahányszor a háború alatt új paciens jelentkezett a klinikán, dr. Lechner ezekkel a szavakkal fogadta az illetőt:

— Volt már nekem ilyen zsánerű betegem, mint ön: Ady Endre. De ha ön is úgy fog viselkedni, mint Ady, akkor holnap már nincs itt.

Es elpanaszolta mindenkinek, hogy Ady a kórházi szabályok súlyos megsértésével gyakran elhagyta a klinikát, sőt később dr. Lukács Hugó, Lechner tanársegédje is vele ment és mindketten csak reggel tértek haza. Annak ellenére, hogy ez még a háború előtt volt, dr. Lechner még évek múlva is erről beszélt.

1915 december 18-án sorozták be Adyt és beosztották a dési 32. gyalogezredhez. Ady katonágye adott talán alkalmat Kómáves Nagy Lajos újságíróknak arra, hogy körkérdéssel forduljon az Erdélyi Irodalmi Társaság öt vezető tagjához Ady költészetéről és magyarságáról. Ez a téma akkor nagyon időszerű volt, mert Budapestben éppen nagy harc folyt Ady körül Rákosi Jenő és Babits Mihály között. A körinterjú karácsonykor jelent meg, de Ady csak január 18-án vett róla tudomást, amikor ismét Kolozsvárra került. A konkurrens újság unszolására Ady nyilatkozatban válaszolt a támadó körinterjúra, illetve Gyalui Farkas egyetemi könyvtárigazgatónak, Csengeri János professzornak és Kovács Dezső kollégiumi tanárnak. Ady nyilatkozata túlnyomó részben személyes élő polémia, de a befejező része megdöbbentő jóslat. Így szól ez a rész:

„Most jut eszembe, hogy katonának vonultam be Kolozsvárra, de ha katona leszek, akkor is egyszerre két kötet verset adok... Arra pedig figyelmeztetek mind gonosz érzésű embert, hogy talán szükség lesz még a magyarság delmére. S akkor én halálos ágyáról is fel tudok kelni, mert sajnos — többet érzek és sejt mint a mai szerencsés vagy szerencsétlen hősök.“

A nyilatkozatból Ady és Gyalui Farkas között lovagias affér is látszik. Az affér kibékülő jegyzőkönyvéért véget.

De a karácsonyi körinterjú folytatása lett. A környilatkozat között volt ugyanis Jékely Alad, a beteg és agg költő is, aki mellé állott. És egy téli napon ketekavé mellett Ady elhatározta, hogy meglátogatja Jékelyt.

Az elhatározást tett követte, kocsit rendelt s két perc múlva kocsit már meg is állott Jékely kávé előtt. Az öregúr odavolt boldogságtól és valósággal átszemlélt fogadta Adyt. Összeöleltek és öszszecskölődtek. Jékelykor nagy nyomorban élt, de a kós szegényes arcát valóságos fényben úsztatta az ünnepi hangulat. Jékely meghatóttan szedte összes Ady-köteleit és megmutatta, hogy a legtöbb vershez megjegyzéseket fűzött, valósággal vitatko-

elhagyott magányában az Ady-versekkel, magyarázta, tanulmányozta minden szavukat.

Ady látogatása megszépítette Jékely utolsó napjait.

Kolozsvári tartózkodásával kapcsolatban még egy kedves emléket jegyeznek fel Ady kolozsvári barátai, akik hiába óhajtották titokban tartani, mert mindenki tudta, hogy Ady kolozsvári látogatásának célja leszokni az ivásról. Lukács Hugó, akinek segítségét kérte ehhez, tőle telhetően vigyázott is rá. Amíg Lukács Hugó Ady mellett volt, Ady nem ivott. Olykor este, ha kijött a szanatóriumból, Lukács örködő társaságában, Nagy Gábor vendéglőjében vacsoráztak. Ady csak ásványvizet ivott. S a többiek sem rendelték bort tapintatból.

Egy ilyen alkalommal együtt ültek Nagy Gábor udvarán Ady, Lukács Hugó, Harsányi Zsolt és Somló Bódog. Ady beszélgetés közben megjegyezte:

— A közönség eléggé idenez. Ügyllátszik, tudják, hogy ki vagyok.

Mire Somló ingerkedve jegyezte meg:

— Hoggne, minden asztalnál ezt mondják: „Ott ül Ady Endre, a híres antialkoholista.“

Ez a tréfa annyira megtetszett Adynak, hogy mindenfelé ő mesélgette baráti körben.

Körülbelül ennyi, amit összeszedtünk Ady nyomában járkálva, Ady hajdani barátaival, ismerőseivel beszélgetve Kolozsvárott. Talán még kerülnek elő nyomok, levelek, adatok, jó lenne, ha egy ráérő s talán hosszabb ideig csak ezzel foglalkozó ember összegyűjtené most már minden emléket róla, mielőtt mindent belep, betemet a por. Mielőtt a kortársak és emlékezők is elmennek utána.

G. I.

Dózsa nem ismerte Adyt

ezekben a napokban még személyesen és barátainak mesélte később, mennyire jó benyomást keltett az izgatottan, de mégis pompás fellépéssel érkező nagy költő. „A fel lépése és modora olyan volt, amilyennel csak születni lehet“ — írta a találkozóról később Dózsa Boncza Miklósnak. — „Elegánsan öltözködik, de nem dandy módjára.“

Dózsa levélben kérte Bonczát, ne ellenkezzék egy ilyen zseniális emberrel, egyezzkék bele a házasságba. A levélre Boncza egyáltalán nem válaszolt, csak mikor később Pesten személyesen találkoztak, hangoztatta, hogy beteg emberhez nem adja nevelt leányát.

Dózsa Endre jó jellemzést adott Boncza Miklósról. Boncza tulajdonképpen ügyvéd volt, de az irodája nem ment jól s ekkor baráti összeköttetésekkel megalapította a „Magyar Közgazdaság“ című közlönyt. A lap révén Boncza megismerte az ország minden tisztviselőjét. Munkatársai közül egyesek kegyelmes urak lettek és az újság nagyszerűen bevált. Ebből építette később a csucsai kastélyt. Boncza keménykötésű ember volt s nem akarta beadni a derekát.

Hogy a baj teljes legyen, Ady Lőrinc, Ady Endre édesapja is elenezte a házasságot. Az őregnek nem ment a fejébe, hogy fia állás nélkül is akar nőszülni. — Híres ember — mondta —, de hát nincs foglalkozása. Én sem adnám ilyen

A végén azonban

minden rendbejön. Ady árvaszéki diszpenzációval vehette el Boncza Bertát. A diszpenzációt a ma is Kolozsvárott élő Rohonczy Lajos dr. megyei árvaszéki elnök adta meg, aki Adyval kapcsolatos emlékeiről ezeket mondja:

— Nyár volt, amikor Ady megjelent a kolozsvári megyeházán és azt kérte, hogy az árvaszék egyezzkék bele a Boncza Bertával való házasságába, miután a leány nagybátyja és gyámja megtagadta a beleegyezést. Miután a törvény erre lehetőséget adott, beidéztém Boncza Miklóst, a leányt és Adyt, mert a gyámot ki kellett hallgatnom, hogy miért ellenzi a házasságot, a fiataloknak pedig hivatalosan jegyzőkönyvbe kellett mondanunk, hogy csakugyan házasságra akarnak lépni. Az idézésre csak a fiatalok jöttek el. Boncza rövid írásbeli nyilatkozatot küldött, hogy nem tartja megfelelő férjnek Adyt és ezért megtagadja a beleegyezést. Miután láttam, hogy a tervevet házasságtól semmi sem térítheti el őket, az árvaszék megadta nekik a szülői beleegyezést helyettesítő gyámhatósági jóváhagyást. A határozat ellen Boncza Miklós fellebbezett, de a vármegyei közigazgatási bizottság — ahol az ügy előadója én voltam — megerősítette az árvaszék határozatát és így semmi akadály nem volt Ady és Boncza Berta házasságának.

A dr. Rohonczy-val való beszélgetés után az árvaszék irattárában kerestük Adyék házassági iratait. Azonban sem Ady beadványa, sem az árvaszék határozata, sem Boncza nyilatkozata nem került elő. Valaki talán magához vette ezeket az érdekes dokumentumokat, vagy talán a megszállás alatt minden selejtezés nélkül sajtópapírnak adták el, annyi más érdekes és értékes dokumentummal együtt.

Ady különben Boncza Bertával

emberhez a leányomat...

A két apa később megismerkedett és nagyon megértették egymást.

A gyámi beleegyezést nem lehet megszerezni s Ady jogász barátaihoz fordult, kérve, könyörögve nekik, hogy eszeljenek ki valamit. 1914 őszének egyik estjén toppant be végsőkig elkéservede barátjához, dr. Hirsch Gyula kolozsvári ügyvédhez: Baj van, nagyon nagy baj, az életemről van szó...

Elmondott mindent. Hosszú harcát Bertukáért a hajlíthatatlan Boncza Miklóssal. Ady tanácsadója azt javasolta, hogy mivel Boncza minden komoly ok nélkül ellenzi a házasságot, az árvaszékhez kell fordulni.

Közben kitért a háború, indulnak az első katonavonatok s mindenki mással van elfoglalva. Ady ir az ügyvédjének:

„Édes jó Barátom, értelek, ha nincs kedved a katasztrófális időben más kis dolgaival foglalkozni. De lásd, az én dolgom megkészezezi a mai kétségbeesést bennem. Ilyen bizonytalansággal talán jobb volna katonának bedlni, ez ma a legegészségesebb és legjobb megoldás. Egy héten itt Csucsán talál a leveled s kérlek, hogy írj. Feleséggednek üdvözölő kézcsókomat add át, Lukácsnénak is. Hugót is ölelem s Téged is kérve, szeretettel ölel jó híved, Ady Endre.“

gyakran járt Kolozsvárra, ahol legjobb barátja Ferenczy Zsuzsi, Szentimrei Jenő felesége volt. Sokan emlékeznek rá, hogy egy bál alkalmával a Newyork hátsó termében Ady Csinszka és Ferenczyék társaságában nagy dáriót csapott. Másnap Ady kissé mámorosan állított be orvosához, dr. Lukács Hugóéhoz, akik ebédre hívták Csinszkával együtt. A férfiak ebéd előtt még megittak néhány pohár bort és közben háborús dolgokról és irodalomról vitakoztak. Lukács Hugó, akik kissé türelmetlen vitakozó volt, valami ugrató kijelentést tett Adyra. A megjegyzés kihozta sodrából Adyt, aki ingerülten kezdett szónokolni:

— Pest? Az magyar irodalom nektek, amit ott csinálnak? Felmentem közéjük Naggyádról naiv hittel, lelkesedéssel, tele akarással. Szerencsére hamar észrevettem magam és ráeszméltem, mert már engem is kikezdezt az áfium.

Adynak bántotta az önérzését, hogy éppen Csinszka előtt kezdte ki Lukács Hugó, gyermekes haraggal, nehéz fővel leült az íróasztalhoz, néhány perc alatt megírt egy verset és gögösen adta át Lukács Hugónak. És amikor Lukács arca felragyogott olvasás közben, Ady Csinszka felé fordult és büszkén kivágta:

— Na? Tudnak Pesten ilyet írni?

Kedves történetet

mondott el Ady kolozsvári látogatásával kapcsolatosan Szász Endre. — Valahányszor Ady Kolozsvárra jött, azt ránézve mindig kellemetlen vonatkozásban tette. A háború alatt Adynak is többször kellett katonai szemlére állania és azért tartózkodott több ízben is itt, mert orvosi vizsgálattal kellett megállapítani róla, hogy nem alkalmas katonai szolgálatra. Ebben az idő-